

Рік XIV.

Р. 1905 кн. I.

Т. LXIII.

ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN DER ŠEVČENKO-GESSELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIERT VON

MICHAEL HRUŠEVSKYJ.

XIV Jahrgang.

1905, I В.

B. LXIII.

Накладом Наукового Товариства імені Шевченка

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

—♦— Вийшло 22 II с. с. 1905. —♦—

Зміст LXIII тому.

1. Оборонна організація руських селян на галицько-угорськім пограниччю в 1848—49 рр., написав Іван Кревецький	с. 1—26
2. Козаччина на переломі XVI і XVII в. (1591—1603), написав Василь Доманіцький, XI—XII	с. 115—136
3. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин західної України, подає Михайло Грушевський, серія перша (1361—1530), ч. 1—43 (Далі буде)	с. V+1—46
4. Miscellanea: а) Дві вихідні карти, подав Др. І. в. Франко; б) Незнані вірші на смерть Шевченка, под. Ю. Романчук; в) Чи бачванський говор словацький, под. В. Гнатюк	с. 1—12
5. Наукова хроніка: Антропологічні археологічні часописи за р. 1903, огляд Зенона Кузелі	с. 1—20
9. Бібліографія (рецензії й справоздання, зміст на с. 32)	с. 1—33
7. Показчик до томів LVII—LXII Записок Наукового Товариства імені Шевченка (річник XIII)	с. 1—24
8. Зміст тт. I—LXII (по німецьки)	с. 25—33

Inhalt des LXIII Bandes.

1. Ruthenischr Bauernlandsturm an der ungarische Grenze in Galizien im J. 1848—9, von Ivan Kreveckyj	S. 1—26
2. Ukrainische Kosaken an der Grenzscheide des XVI und XVII Jahrh. (1591—1603), von Basilius Domanyékyj, XI—XII	S. 115—136

3. Aktensammlung zur Geschichte der sozial-politischen und ökonomischen Verhältnisse der West-Ukraine, von Michael Hruševskij, Erste Serie (1361—1530), № 1—43 (Fortsetzung folgt)	S. V+1—46
4. Miscellanea, von Dr. Ivan Franko, I. Romančuk und V. Hnatiuk	S. 1—12
5. Wissenschaftliche Chronik: Uebersicht der anthropologischen und archäologischen Zeitschriften für das J. 1903 von Zeno Kuzelja	S. 1—20
6. Bibliographie	S. 1—33
7. Inhaltverzeichnis des XIII Jahrganges der Mittheilungen der Ševčenko Gesellschaft der Wissenschaften	S. 1—24
8. Inhalt der I—LXII Bände der Mittheilungen (deutsch)	S. 25—33

Покликав та мабуть
 Од щирого серця
 Та близько до серця
 Свого пригорнув?
 У двох і зомліли...
 Обидва замовкли —
 І Ганка великий,
 І славний Тарас!
 А ми так бажали
 Тебе із далека,
 І гірких чимало
 Лили слізочок;
 Бажали що року,
 Що й діти до батька
 Не так-то хилились,
 Як ми до тебе.
 Чи сонечко гляне
 З блакитного неба,
 Чи тхне та повіє
 Було вітерець:
 Зійдуть ся до купи
 У поле дівчата
 Веснянки співати,
 Шитати луну,

1861 г. 27 Февраля.

Гукають, регочуть...
 А далі... Тараса
 Згадають, і сльози,
 Непрошенні сльози
 Із очий веселих
 Рікої потечуть.
 Отож і діждалися,
 І пісні почули,
 Розважили серце,
 Мов съято прийшло:
 І весело стало!
 І голосно всюди
 Тарасову пісню
 Почули і знов,
 Почули... зраділи.
 А ти, наш кобзарю
 Сивенький, Тарасе,
 Махнув на громаду,
 Мов: годі вже, хлопці!
 Спочити-б то треба,
 Полагодить кобзу,
 Бо вже підтптались
 Обидва... та й вмер!

Іван Богомолов.

Подав Юл. Романчук.

Чи бачванський говір словацький?

В 1897 р. пробув я $3\frac{1}{2}$ місяції між бачванськими кольоністами, що вважають себе Русинами, головно-ж у двох найбільших кольоніях: Керестурі та Коцурі. За час побуту зібрав я там багато етнографічних матеріалів, із яких досі опублікував лише пісні. Повернувшись до Львова написав я статю про ті кольонії, ілюструючи її численними оповіданнями та піснями про побут кольоністів, і надрукував її у „Записках“ (т. XXII, 1898) п. н. „Руські оселі в Бачці“. Стаття викликала доволі значне число рецензій, а між іншим заговорили про неї звісні фільольтої проф. Пастрнек (Прага) та проф. Соболевский (Петербург). Оба

вони, опираючись на моїх записах, але не вдаючись у детайлічний розбір бачванського говору, заявили на його підставі, що бачванські Русини — Словаки.¹⁾ Тимчасом довелося мені побувати в північно-західних комітатах, де живуть також Русини і переконати ся, що там є такий самий говор, як у Бачці, але що між ним із одного, а чистими руськими говорами з другого боку, є цілий ряд переходових підговорів, які служать немов кітом, що лучить усіх тих ріжнородних язиково Русинів в одну цілість. Про се написав я другу статю п. н. „Русини Пряшівської епархії і їх говори“ (Записки, т. XXXV—XXXVI). Переглядаючи при тій нагоді літературу про тих Русинів, я переконався, що про них висловлені ріжними письменниками найбаламутніші погляди: одні уважають їх за Русинів, другі за Словаків, а де-хто навіть за Поляків; при тім нікому не відомо, як вони говорять, які граници поодиноких говорів, яке число людей говорить даним говором і т. і. Тому, що справа національності північно-західних угорських Русинів стоїть у звязку зі справою національності Бачванців, я злучив обієї справи разом і піддав ревізії погляди письменників про одних і других, бажаючи мати висновок, до якої нації зачислити ті племена. На підставі одержаних результатів я зачислив їх до Русинів. Зробив я се у статі „Словаки чи Русини?“ (Записки, т. XLII). Слідчасти дальше за сею справою, я переконався з одного боку, що говор, ідентичний з бачванським, сягає в північних комітатах трохи задалеко, як би се припадало на руську кольонізацію, з другого знов, що головна основа того говору все таки більш руська, як словацька. До тепер однаке невідомо докладно, який простір обіймає той говор (у всякім разі доста великий), не маємо ніяких жерел що до історії кольонізації того простору, не маємо етнолітогічних та антрополіточеских описів із нього, а навіть не маємо порівняного лінгвістичного оброблення цього говору, не згадуючи про інші не маловажні речі, які тільки разом у купі могли би порішити безвідклично справу національності його людності. Супроти того постановив я свій погляд змодифікувати так: а) Бачванських кольоністів належить без огляду на їх мову,

¹⁾ Проф. Пастрнек написав: „Письменник подає гарний опис життя Земплинських кольоністів..., яких уважає за Русинів... Із численних взірців народної мови показується однаке, що то Словаки! — Проф. Соболевский заявив знову: „Численні записи пісень і оповідань дають доказане поняття про їх (кольоністів) мову. Вона однакове не лише сумніву про те, що сі Русини — Словаки“.

вважати Русинами, раз що вони вважають себе Русинами самі і так кажуть себе записувати постійно при конскрипції, друге, що Русинами вважають їх і сусіди і уряд та що проти цього не устоять ся інші погляди, хоч би з деякої точки вони були оправдані. б) Людність північних комітатів, що говорить говором ідентичним із бачванським, вважати мішаною, русько-слов'янською так довго, доки докладні і всесторонні наукові досліди не порішать інакше. Супроти теперішнього стану науки про людність сеї території ні рішуче зачислюване її до Русинів, ні до Словаків не має певної підстави.

Вертаючи до бачванського говору, завважу, що я вже у статі „Словаки чи Русини“ подав деякі докази, що він має багато спільногого з іншими нашими говорами, яких ніхто не вважав до тепер не руськими, але які значно віддалені від тих, що стали основою нашої літературної мови. Докладного порівнання його з іншими нашими пограничними говорами не можна одначе на разі перевести задля браку відповідного матеріалу, особливо з пограничної полоси українсько-польської та українсько-білоруської. Тим цінніші мусять проте бути всі ті матеріали, що зможуть хоч трохи посунути сюди справу на перед. З уваги на се постановив я передрукувати тут понизші пісні.

Вони записані в Заблудівськім окрузі (в Білостоцькім та Більськім пов., Гродненської губ.) і надруковані ще 1870 року в „Филологическихъ Запискахъ“ у статті Потебні „Замѣтки о малорусскомъ нарѣчіи“ (ст. 91—94) як „образцы сѣверныхъ малорусскихъ говоровъ“. Не треба бути великим фільольтом, аби завважати сильну подібність заблудівського говору з бачванським. Не можна також заперечити Потебні компетентності в зачисленю цього говору до українських не лише тому, що він був першорядний фільольт, але й що був добрым знавцем української мови і її говорів і присвятив цілий ряд праць дослідам наших говорів і нашої народної словесності. Коли ж так, то який висновок можна зробити з подібності говору заблудівського з бачванським, згайдно „шариським“, як його називають загально в північно-західних комітатах? Лише одна на нашу думку: що бачванський, згайдно шариський говор не може бути слов'янським до того степеня, щоби його зачислити рішучо до слов'янських говорів, а ще менше, аби на його підставі назвати тих людей, що ним говорять, Словаками. Супроти того надіємося, що проф. Пастрнек і проф. Соболевський схочуть свої попередні вислови також змодифікувати.

Передруковую тут усі п'ять пісень О. Потебнї, при чім при першій пісні подаю в увагах ті форми і слова, що відмінні в бачванськім говорі. Надто для докладнійшого порівнання наводжу одну бачванську пісню. Правописъ, на скільки можливо, уодностайняю в обох записах.

I. Заблудівські пісні.

1. Польецеў¹⁾ соколік на сіні озьора,²⁾
Жаль же миye³⁾ сокола, польоту його.⁴⁾
Німа сокола рочок і другі,
На треці рочок соколік льеціт,⁵⁾
Соколік льеціт, утоньку пъесъе,⁶⁾,
Жаль же миye утонькі, рабого піер'їечка.⁷⁾
Пойехаў Йасъєнько йа-у чужийе лъудзі,⁸⁾
Жаль же миye Йасъєнька, пойезду його.⁹⁾
Німа Йасъєнька дзъеньок¹⁰⁾ і другі,
На треці дзъеньок Йасъєнько йедзъе,¹¹⁾
Йасъєнько йедзъе, Марисъу віезъе,¹²⁾
Жаль же миye Марисы, русої күосонькі.¹³⁾

2. Біежит р'їечка од міельнічка, ой рано!¹⁴⁾
А другайа од Дунайа.
На туой р'їечци човйон пливіе,
Біел молодзъец красни Стасъєнько
Струже стр'їелкі з калінонькі.
Што просційеши у човйон кладзъе,
Што кривійеши на Дунай міецеъ:
Плиньце, стр'їелкі, до моіе дзіеукі!
Мойа дзіеука Касъульєнька (2),
Нъехай прадзъе цъенъусъєнько,
Нъехай біелит біельусъєнько.

¹⁾ Польецел. ²⁾ Зам. сього в бачв. гов. уживається звичайно слова това (з мал.). ³⁾ Mi (форма миye уживається ся також, але в інших випадках). ⁴⁾ Сей стих повторяється по другім іще і третім. ⁵⁾ Льеціт. ⁶⁾ Качьочьку пъесъе (слово: утка незвісне не лише на Угорщині, але й у Галичині). ⁷⁾ Шіречька. ⁸⁾ Пашол Йанічъко медзі цудзі (і меджі чъуджі) лъудзі. Слово: іхати — не знає на Угорщині; там кажуть навіть: пішов на кони == поїхав конем (верхи). ⁹⁾ Пойезд — не знане. ¹⁰⁾ Дзъеньок. ¹¹⁾ Ідзе. ¹²⁾ Віїже (в = ў). Марися зветься звичайно з мадярська: Марішка. ¹³⁾ Бачв. говір не знає дифтонгів. ¹⁴⁾ Сей приспів повторяється по кождім стиху.

. Ой біельенькі ти льбійедзыу,
 Чи бивау ти на мору (2),
 Чи відзьеу ти льбійудку?
 Ой йак же йа нье бивау,
 Ой йак же йа нье відзьеу!
 Скоро йа на муост зльецеу,
 Лебійодка у сітник упала,
 Сітнічок поломала,
 Биструйу воду розогнала.

4. Молодзьенькі Йасєньку!
 Чи бивау ти у N.,
 Чи відзьеу ти Марись ?
 Ой йак же йа пье бивау,
 Ой йак же йа нье відзьеу?
 Скоро йа на двуор в'їехау,
 Марись з сіенеъей вибіегла.
 Марись з сіенеъей біежит,
 Пуд йейу звемлья стучит,
 А на йуой сукні шасцьят.
 Коло пойеса кльучи брашчат:
 Ой на йуой — зъельониўе,
 Коло пойеса — золотийе.

5. Біел молодзьец сіено косіт,
 Млода удова їесці носіт.
 Н'есла, н'есла, н'є доньесла,
 Съела собіе і' зопочила,
 Біела сина породзіла,
 Породзівши й окупала,
 Й окупавши уповіла,
 Й уповівші говорила:
 О муой сину біельусьеъенькі,
 Муой Дунайу биструсьеъенькі!
 Ой чи ц'ебіе утопіці,
 Ой чи ц'ебіе й годоваці?
 Й утопівши — од Бога грыех.
 Годуйучи — од льдузьей сміех.
 Чуйе тойе біел молодзьец,
 Кінуу косу у покосу,
 Сам поскочиу до удовонькі:
 Чи ти удово ошальела,
 Чи розуму мало м'яла?
 І нас матка годовала
 І поціхе дожидала:
 І ми будзьем годоваці
 І поціхе дожидаці.

II. Бачванська пісня.

Кет ше Ісус Христос на ньебо віберал,
 Свойу льбу мацер на жемі з'охабіал.
 „Н'є з'охабльай, мой сіночку, на жемі,
 Льем ті ме бер зо собу на ньебо“.
 „Н'є можеш ті, матко моя, зе мну на ньебо пойсці,
 Бо ті мушіш, матко моя, на жемі умірац“.
 „Кед йа будзем, мой сіночку, на жемі умірац,
 Н'є допушчай ту м'яе злому пріступовац“.
 „Н'є бой ті ше, м'ято моя, ўрага шкаредного,
 Пошльем ці ангела з ньеба вісокого.
 Пошльем ці айгелох, дванац апостолох,
 Сам прідзем тріасті, сам Христос небесні.
 Та ті пойдзеш, матко моя, пойдзеш меджі намі,
 Йак йасні мешачок меджі гвіздочкамі.
 Та ті шедньеш, матко моя, на праву правіцу,
 А йа шедньем, матко моя, на судну століцу“.¹⁾

B. Гнатюк.

¹⁾ Пор. Етнограф. Збірник, т. IX, ст. 128, ч. 10.